

پولشویی مبتنی بر سوءاستفاده از نظام تجارت بین‌الملل با نگاهی به چالش‌های بنیادی نظام تجاری ایران*

امیر جمالی حاجیانی** - دکتر اسماعیل عبدالمهی*** - دکتر احمد میرزایی****

This is an open access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

چکیده

به موازات افزایش مبادلات تجاری، سوءاستفاده سازمان‌های بزهکار از نظام تجارت بین‌الملل به منظور تبدیل عواید مجرمانه به درآمدهایی به ظاهر قانونی فزونی یافته است. گستردگی و پیچیدگی نظام تجارت بین‌الملل، این حوزه را در برابر ارتکاب پولشویی آسیب‌پذیر نموده است؛ به گونه‌ای که پولشویی مبتنی بر تجارت، به سبب برخورداری از زوایای پنهان و ناشناختگی در روش‌های ارتکاب، توجه بسیاری از نهادهای ضدپولشویی به ویژه اف‌ای‌تی‌اف را جلب کرده است. لذا با توجه به تعهدات بین‌المللی کشورها در مبارزه با پولشویی و تبعات منفی گسترده این جرم بر تمامیت بازارهای مالی، در پژوهش حاضر به روش توصیفی-تحلیلی با بررسی گزارش‌ها و تحقیقات انجام‌شده توسط مهمترین نهادهای جهانی ضد پولشویی، رایج‌ترین روش‌های سوءاستفاده از نظام تجارت بین‌الملل و عمده بخش‌های آسیب‌پذیر در برابر پولشویی مبتنی بر تجارت شناسایی می‌شوند. سپس با مداخله در نظام تجاری ایران، چالش‌های بنیادی تهدیدکننده بخش تجاری ایران در برابر این شیوه پولشویی بررسی می‌گردند. نتیجه آنکه شکل‌گیری رانت‌های اقتصادی در نتیجه سیاست‌های ارزی و دچار شدن به تحریم‌های بین‌المللی، تجارت خارجی را مستعد اقدامات مجرمانه و سوءاستفاده برای ارتکاب پولشویی نموده است. لذا تلاش در رفع تحریم‌ها و بازطراحی سیاست‌های اقتصادی به ویژه در حوزه تجاری و ارزی نقشی مهم در پیشگیری و مبارزه با سوءاستفاده از بخش تجاری بین‌المللی به منظور پولشویی دارد.

کلیدواژگان: پولشویی مبتنی بر تجارت، تحریم اقتصادی، نرخ ارز، رانت، معاملات تهاتری، گران‌نمایی، صرافی.

* این مقاله برگرفته از رساله دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی امیر جمالی حاجیانی با راهنمایی دکتر اسماعیل عبدالمهی است.

** دانشجوی دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران.

*** نویسنده مسئول، استادیار، گروه حقوق، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران / ایمیل:

e.abdollahi@iaubushehr.ac.ir

**** استادیار، گروه حقوق، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران.

Article Link: https://www.isjq.ir/article_169576.html

مقدمه

هم‌پیوندی پولشویی با سایر فعالیت‌های مجرمانه و نقش آن در بقا و تقویت سازمان‌های مجرمانه، عزم بین‌المللی بر مبارزه با این معضل را استوار نمود و نخستین بار «کنوانسیون ۱۹۸۸ مبارزه با قاچاق مواد مخدر و داروهای روانگردان» به آن پرداخت. متعاقب حوادث ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، حساسیت جهانی بر مبارزه با پولشویی به عنوان منبعی مهم در تأمین مالی تروریسم شتابی مضاعف یافت و تلاش‌ها بر شناسایی و مسدودسازی مجاری پولشویی تعلق گرفت. با تمرکز دولت‌ها بر مجاری متداول پولشویی، سازمان‌های مجرمانه به روش‌های کمتر شناخته شده روی آوردند تا ضمن دادن ظاهری قانونی به عواید مجرمانه، از کشف و تعقیب جرایم مصون بمانند. لذا پیچیدگی‌های حاکم بر نظام تجارت بین‌الملل و زنجیره تأمین به هم پیوسته گسترده در سراسر جهان، موجب جذابیت این بخش برای پولشویان شد.

این پژوهش در پی آن است که ضمن شناخت پولشویی مبتنی بر تجارت و رایج‌ترین روش‌های آن، با شیوه توصیفی-تحلیلی به این سوال پاسخ دهد که چالش‌های بنیادی تهدیدکننده نظام تجاری ایران در مواجهه با این شیوه پولشویی کدامند و در مبارزه با آن چه راهکارهایی پیش روست. در فرضیه پاسخ‌دهنده، نظام تجاری ایران به سبب مشکلات ساختاری اقتصادی و ناشناختگی پولشویی مبتنی بر تجارت، آسیب‌پذیری بالایی در برابر این روش پولشویی دارد و نیازمند اصلاحات اساسی است.

۱- پیشینه پژوهش

پولشویی مبتنی بر تجارت، به سبب نوین بودن و ناشناختگی، کمتر در آثار تحقیقی مورد مطالعه قرار گرفته است. اداره گمرک و مالیات «جزیره من»^۱ با مطالعه چندین پرونده پولشویی مبتنی بر تجارت پیشنهاد می‌کند تمام اشخاص درگیر در زنجیره تأمین کالا اعم از صادرکنندگان، واردکنندگان، نظام‌های بانکی و حمل و نقل، مقامات گمرکی و مالیاتی، اقدامات پیشگیرانه نظیر شناسایی مشتری و گزارش‌دهی معاملات مشکوک را رعایت کنند (Isle of Man Government, 2021). اف‌ای‌تی‌اف^۲ و گروه اگمونت^۳ در سال ۲۰۲۱، مهمترین شاخص‌های خطر در سوءاستفاده از تجارت بین‌الملل را جمع‌آوری و اعلام کردند و وجود هر یک از شاخص‌های مذکور لزوماً به

^۱. Trade Based Money Laundering (TBML)

^۲. جزیره من (Man)، جزیره‌ای نیمه خودمختار در دریای ایرلند و از گریزگاه‌های مالیاتی است که پس از افشاگری مجله «پارادایز پرس» در ۲۰۱۷ زیر ذره‌بین قرار گرفت.

^۳. Financial Action Task Force (FATF)

^۴. Egmont Group

معنای ارتکاب پولشویی نمی‌باشد، لیکن نظارت بیشتر را ضروری می‌نماید. مطابق این گزارش، برخی شاخص‌های خطر مستلزم مقایسه داده‌های مختلف مانند قیمت بازار آزاد، مراودات مالی و داده‌های گمرکی است که اغلب در منابع خارجی نگهداری می‌شوند. لذا بایستی از طریق تعاملات میان مقامات قانونی یا واحدهای اطلاعات مالی کشورها به آنها دست یافت (FATF-Egmont, 2021). گزارش دیوان محاسبات آمریکا نیز با برشمردن مهمترین شاخص‌های خطر، اعلام می‌دارد نظر به اینکه پولشویی مبتنی بر تجارت، تهدید علیه امنیت ملی و شامل طرح‌های پیچیده‌ای است که از مرزهای ملی فراتر می‌رود، اهمیت دارد ضمن تلاش‌های داخلی، از طریق «واحد شفافیت تجارتي (TTU)» با کشورهای شریک و نهادهای بین‌المللی همکاری شود. فقدان راهبرد «وزارت امنیت داخلی (DHS)» برای واحد مذکور از جمله خلاءهای پیش روی ایالات متحده می‌باشد (GAO, 2020).^۲

از محدود تحقیقات صورت گرفته در ایران، پژوهش «بررسی عوامل مؤثر بر پولشویی مبتنی بر تجارت در ایران: کاربرد الگوی جاذبه فرویدا»، صرفاً به بررسی عوامل مؤثر بر پولشویی مبتنی بر تجارت ایران می‌پردازد و در خصوص چیستی و روش‌های ارتکاب آن ساکت است (برات‌زاده، هراتی، لشکری، ۱۳۹۷)؛ (Bratzadeh, Harati, Lashkari, 2018). نوآوری مقاله حاضر نسبت به اثر مذکور آن است که با تکیه بر تجارب جهانی، ضمن تبیین مفهوم پولشویی مبتنی بر تجارت، مهمترین روش‌های ارتکاب آن را شناسایی و با نگاهی آسیب‌شناسانه، چالش‌های اساسی حاکم بر نظام تجاری ایران در مقابله با این شیوه پولشویی را بررسی می‌کند.

۲- چهارچوب مفهومی

در کنار پولشویی مبتنی بر تجارت، مفهوم پولشویی مبتنی بر خدمات^۱ نیز وجود دارد که در ادامه از یکدیگر تفکیک می‌شوند.

۲-۱- مفهوم پولشویی مبتنی بر تجارت

اف‌ای‌تی‌اف، پولشویی مبتنی بر تجارت را فرآیند پنهان‌سازی عواید مجرمانه و انتقال وجوه از طریق معاملات تجاری در جهت مشروعیت بخشی به منشاء مجرمانه آنها تعریف می‌کند (FATF, 2006: 3)؛ سپس با بسط تعریف مزبور، آن را به تأمین مالی تروریسم نیز تعمیم می‌دهد (FATF1, 2008). وزارت خارجه آمریکا در گزارش راهبرد بین‌المللی نظارت بر مواد مخدر، پولشویی مبتنی

^۱. U.S. GOVERNMENT ACCOUNTABILITY OFFICE (GAO)

^۲. اداره تحقیقات امنیت داخلی (Homeland Security Investigations) بازوی اصلی تحقیقاتی وزارت امنیت داخلی آمریکا و مسئول تحقیق در خصوص تهدیدهای فراملی است که در سال ۲۰۰۴ واحد تجارت و شفافیت (Trade Transparency Unit) را برای مبارزه با کلاهبرداری تجاری و پولشویی مبتنی بر تجارت تأسیس نمود.

^۳. Services based money laundering (SBML)

بر تجارت را «روند تبدیل عواید مجرمانه و جابجایی وجوه از طریق معاملات تجاری در جهت قانونی نمودن منشاء غیرقانونی آنها» تعریف می‌کند (U.S. Department of State Bureau, 2021: 11).

تعاریف مذکور «معامله تجاری» و «تجارت» را در یک معنا به کار برده‌اند، حال آنکه استفاده از وجوه برای خرید دارایی نظیر املاک نیز معامله تجاری است، اما تجارت بین‌المللی نمی‌باشد؛ مضافاً اینکه اتکای تعریف به منابع مالی حاصل از فعالیت‌های مجرمانه، استفاده از وجوه قانونی برای فعالیت‌های غیرقانونی نظیر تأمین مالی تروریسم را شامل نمی‌شود (Sullivan, Smith, 2012: 5)، زیرا در تأمین مالی تروریسم لزوماً از عواید مجرمانه استفاده نمی‌شود و چه‌بسا منابع مالی آن مشروع باشند از قبیل هدایا و خیریه که با روش‌های پولشویی برای مقاصد تروریستی منتقل شوند. این اقدام «پولشویی معکوس»^۱ نام دارد که به معنای پوشش دادن منابع مالی مشروع برای اهداف و اعمال نامشروع است (Amriani, 2014: 20). مثلاً بن‌لادن در سال ۱۹۸۵ با ثروت خانوادگی و کمک‌های تجار خلیج فارس، القاعده را تأسیس کرد (لیلی، ۱۳۹۵: ۲۴۰)؛ (Lilley, 2016: 240). لذا پولشویی مبتنی بر تجارت را باید استفاده از تجارت در جهت انتقال و جابجایی وجوه با هدف پنهان‌سازی منبع واقعی آنها تعریف نمود. در این تعریف، وجوه به صورت عام آمده است تا شامل انتقال وجوه قانونی در پولشویی معکوس نیز شود و به جای «معاملات تجاری» از «تجارت» استفاده شده که شامل تجارت قانونی و غیرقانونی کالا است.

۲-۲- مفهوم پولشویی مبتنی بر خدمات

هر دو پولشویی مبتنی بر تجارت و مبتنی بر خدمات، حول محور تقلب در فاکتور هستند، اما در پولشویی مبتنی بر خدمات برخلاف پولشویی مبتنی بر تجارت، از خدمات به جای کالاهای تجاری استفاده می‌شود و بر بهره‌برداری از تجارت خدمات یا سایر موارد غیرمشهود برای جابجایی عواید مجرمانه استوار است، از قبیل خدمات مشاوره‌ای و حقوق مالکیت فکری (FATF, 2020: 35). در پولشویی مبتنی بر تجارت به سبب وجود کالای مشهود، می‌توان با بررسی ناهنجاری میان داده‌های صادراتی و وارداتی، تقلب در فاکتورها و اسناد گمرکی را کشف کرد. اما در پولشویی مبتنی بر خدمات، به دلیل ارزش ذهنی فاکتورها و نبود کالای فیزیکی، کشف پولشویی با چالش روبروست (FATF, 2006: 12)؛ (Cassara, 2017: 8).

۳- تاریخچه

سازمان‌های جنایی با هدف پنهان‌سازی منشاء عایدات مجرمانه و ادغام آنها در اقتصاد رسمی به

^۱ پولشویی معکوس (Reverse Money Laundering)، اغلب در جهت تأمین مالی تروریسم استفاده می‌شود؛ لیکن ممکن است سازمان‌های تبهکار با سرمایه‌گذاری در معاملات قانونی، سرمایه‌ها را از چرخه رسمی کشور خارج کنند.

سه روش کلی اقدام می‌کنند: از طریق سیستم رسمی مالی نظیر مبادلات بانکی بین‌المللی، از طریق حرکت فیزیکی پول مانند انتقال چمدانی وجوه و از طریق جابجایی فیزیکی کالا (پولشویی مبتنی بر تجارت). تمرکز کشورها عمدتاً بر دو روش نخست است (1: FATF, 2006) و به‌رغم حجم و ارزش بالای تجارت جهانی، سیاست‌گذاران به پولشویی مبتنی بر تجارت کمتر از اشکال سنتی انتقال پول توجه دارند (4: Miller, Rosen, Jackson, 2016)؛ حال آنکه در سال‌های اخیر، جریان‌های فزاینده تجاری بین‌المللی و پیچیدگی‌های حاکم بر آن‌ها، فرصت پولشویی از طریق نظام تجاری بین‌المللی را برای سازمان‌های مجرمانه فراهم آورده است.

اف‌ای‌تی‌اف در نخستین گزارش جامع در این زمینه، هشدار داد نظام تجارت بین‌الملل در معرض طیف وسیعی از آسیب‌ها قرار دارد که به سازمان‌های مجرمانه امکان پولشویی و تأمین مالی تروریسم، با حداقل احتمال کشف را می‌دهد (2: FATF, 2006). در سال ۲۰۰۹ جان زدانوویچ، با مطالعه آمارهای پایگاه داده‌های تجارت کالای آمریکا، بر استفاده از روش‌های آماری و تجزیه و تحلیل اطلاعات و پروفایل‌های آماری به عنوان ابزاری برای نظارت، کشف و تعقیب پولشویی و تأمین مالی تروریسم از طریق تجارت بین‌المللی تأکید کرد (Zdanowicz, 2009).

مطابق تحقیقات دیگری، دلایل جذابیت پولشویی مبتنی بر تجارت عبارتند از: سهولت نسبی پنهان‌سازی ماهیت واقعی تجارت در مقایسه با سایر روش‌های پولشویی، رشد حجم و ارزش بالای تجارت جهانی که فرصت‌های فراوانی را برای انتقال فرامرزی وجوه فراهم می‌آورد، پیچیدگی و وجود حلقه‌های متعدد در چرخه تجارت جهانی از قبیل حمل و نقل، بیمه و امور بانکی، آگاهی اندک از چگونگی سوءاستفاده پولشویان از نظام تجاری و مراجعه محدود به داده‌های گمرکی در کشورهای درگیر در تجارت (8: Asia/Pacific Group, 2012)؛ (8: Sullivan, Smith, 2012). از این رو، در حال حاضر اف‌ای‌تی‌اف و سایر نهادهای بین‌المللی مانند اگمونت و سازمان جهانی گمرک، تحقیق در زمینه سوءاستفاده پولشویان از نظام تجاری بین‌الملل را در دستور کار قرار داده‌اند.

۴- شناسایی روش‌های پولشویی مبتنی بر تجارت و بررسی آسیب‌شناسانه نظام تجاری ایران

در این بخش، پس از شناسایی روش‌های پولشویی مبتنی بر تجارت، نظام تجاری ایران مورد بررسی آسیب‌شناسانه قرار می‌گیرد.

۴-۱- روش‌های پولشویی مبتنی بر تجارت

مطابق تحقیقات سازمان‌های بین‌المللی، مهمترین روش‌ها عبارتند از:

¹. World Customs Organization (WCO)

۱- گران‌نمایی^۱ یا ارزان‌نمایی^۲: عنصر اساسی در این روش مرسوم پولشویی تجاری، بیان غیر واقعی قیمت کالا به منظور انتقال مبلغ اضافه بر ارزش واقعی، میان صادرکننده و واردکننده است. در ارزان‌نمایی با فاکتور کالا به قیمتی کمتر از قیمت بازار، صادرکننده اضافه ارزش را به واردکننده انتقال می‌دهد؛ زیرا پرداختی واردکننده کمتر از مبلغی است که با فروش کالا در بازار آزاد عاید وی می‌شود. در گران‌نمایی با فاکتور کالا به قیمتی بالاتر از قیمت بازار، صادرکننده امکان دریافت ارزش از واردکننده را دارد، زیرا پرداختی واردکننده بیشتر از ارزشی است که هنگام فروش کالا عاید وی می‌شود. مثلاً در ارزان‌نمایی، صادرکننده یک میلیون کالا با ارزش واقعی هر کالا دو دلار برای واردکننده ارسال می‌کند که با تبانی، هر کالا یک دلار فاکتور می‌شود. سپس واردکننده با فروش کالا به قیمت واقعی دو دلار در بازار آزاد، مبلغ دو میلیون دلار عایدش می‌گردد و یک میلیون دلار اضافی (تفاوت قیمت مبلغ فاکتور شده با ارزش واقعی کالا) به مدد تجارت، پولشویی می‌شود. در این روش پولشویی ممکن است شرکت‌های طرف معامله، مدیریت واحدی داشته باشند، مانند معامله شرکت مادر و شرکت زیرمجموعه آن.

۲- صدور صورت حساب‌های متعدد^۳: با صدور چندین فاکتور برای یک معامله تجاری، پولشویان می‌توانند برای یک معامله، چندین پرداختی داشته باشند. به کارگیری بانک‌های مختلف برای پرداخت‌های مازاد بر پرداخت اصلی، بر پیچیدگی معاملات می‌افزاید. در اینجا حتی اگر پرداخت‌های متعدد برای یک کالا کشف شود، با استدلالاتی از قبیل اصلاح شرایط یا دستورالعمل‌های پرداخت قبلی یا پرداخت هزینه‌های دیرکرد قابل توجیه است. در این روش نیازی به ارائه غیر واقعی قیمت کالا در فاکتور نیست و می‌توان قیمت واقعی درج نمود.

۳- تغییر در کمیت کالا^۴: در این شیوه، پولشویان مقدار کالای حمل‌شده را بیشتر یا کمتر از میزان واقعی اعلام می‌کنند. همچنین ممکن است با تبانی صادرکننده و واردکننده، هیچ کالایی حمل و ارسال نشود و فقط در جهت جلب اعتماد، صادرکننده تمامی مستندات حمل و نقل و گمرکی کالایی که وجود خارجی ندارد^۵ را پردازش و برای طی مراحل اداری و مالی ارائه نماید. بانک‌ها نیز ممکن است ناآگاهانه در تأمین مالی محموله‌های خیالی درگیر شوند. مثلاً صادرکننده، یک میلیون کالا به قیمت هر عدد دو دلار را به واردکننده می‌فروشد، لیکن فقط پانصد هزار کالا را ارسال می‌کند. واردکننده مبلغ دو میلیون دلار (هزینه یک میلیون کالا) را برای صادرکننده ارسال می‌نماید. در اینجا با کسر هزینه پانصد هزار کالا، مبلغ یک میلیون دلار باقیمانده (تفاوت مقدار

^۱. Over-invoicing

^۲. Under-invoicing

^۳. Multiple-invoicing

^۴. Over- or under-shipment

^۵. محموله خیالی (Phantom Shipment)

فاکتور شده با مقدار واقعی) پولشویی و انتقال یافته است. عکس این وضعیت و ارسال بیشتر از فاکتور نیز می‌تواند رخ دهد.

۴- توصیف غیرواقعی کالا و ارائه نادرست کیفیت: پولشویان ممکن است کیفیت یا نوع کالا را ناصحیح اعلام کنند. مثلاً صادرکننده کالای نسبتاً ارزانی را به عنوان کالایی گران فاکتور کند یا کالایی متفاوت با کالای فاکتور شده را صادر نماید. در این حالت، میان آنچه در اسناد حمل و نقل و گمرکی اظهار می‌گردد با آنچه حمل و ارسال می‌شود، اختلاف است. مثلاً یک میلیون وسیله از جنس طلا به ارزش هر عدد سه دلار ارسال شود، لیکن با تبانی یک میلیون وسیله نقره‌ای به قیمت هر عدد دو دلار فاکتور گردد. در این شیوه پولشویی تجاری، علاوه بر جنس و کیفیت کالا، در قیمت آن نیز دستکاری شده است (FATF, 2020: 26)؛ (FATF, 2006: 4).

گرچه روش‌های مذکور به صورت مستقل آمده‌اند، اما ممکن است پولشویان ترکیبی از آنها را برای پیچیده کردن زنجیره معاملات به کار گیرند؛ به عنوان مثال از حمل و نقل خیالی کالا همراه با فاکتورهای متعدد استفاده کنند یا طرح‌های پیچیده پولشویی مبتنی بر تجارت را با انواع دیگر پولشویی مانند پولشویی از طریق نظام بانکی ترکیب نمایند (FATF, 2020: 7)؛ (GAO, 2020: 14). برخی از روش‌های پولشویی مبتنی بر تجارت با تخلفات ارتكابی مشاغل قانونی با هدف فرار مالیاتی یا گریز از نظارت ارزی کشورهای درگیر در تجارت مشترک است (Isle of Man Government, 2021: 3)؛ این امر انجام تحقیقات وسیع و بررسی داده‌های تجاری و اسناد موجود نزد سازمان‌های مختلف به منظور کشف پولشویی و تمایز از تخلفات تجاری را ضروری می‌نماید.

با تلفیق روش‌های پولشویی مبتنی بر تجارت با روش‌های تسویه حساب و رشد روش‌های جدید ادغام وجوه نقد در نظام مالی، امروزه شیوه‌های نوینی برای سوءاستفاده از نظامات تجارت بین‌المللی به وجود آمده‌اند که دو نمونه آن تشریح می‌شود:

الف- ادغام وجوه نقد غیرقانونی: در پولشویی مبتنی بر تجارت، سازمان‌های مجرمانه نیازمند روش‌هایی برای ادغام پول نقد غیرقانونی در نظام مالی هستند از جمله:

۱- بهره‌برداری از مؤسسات غیربانکی: پولشویان حرفه‌ای ممکن است به منظور ادغام وجه نقد به جای استفاده از بانک‌ها، به روش‌های غیررسمی روی آورند و برای پرداخت قیمت کالای یک فاکتور غیرواقعی از صرافی استفاده کنند. زیرا پولشویان می‌دانند صرافی‌ها نسبت به پولشویی مبتنی بر تجارت بی‌توجهند و از آنها دلیل انجام پرداخت‌های تجاری با مبالغ بالا از طریق حواله به جای روش‌های آسان‌تر را نمی‌پرسند.

۲- نفوذ در زنجیره‌های تأمین قانونی: در این شیوه، پولشویان با نفوذ در شرکت‌های قانونی، از

^۱. Misrepresentation of Quality

^۲. زنجیره تأمین (Supply Chains) شبکه‌ای از تأمین‌کنندگان، تولیدکنندگان، توزیع‌کنندگان، عمده‌فروشان و خرده‌فروشان است که با همکاری یکدیگر در پی تأمین کالاها برای مشتریان می‌باشد.

زنجیره تأمین برای ادغام عواید مجرمانه در نظام مالی استفاده می‌کنند. در این روش، هدف پولشویان تزریق آرام و ثابت عواید مجرمانه در تجارت و اقتصاد با حفظ روابط زنجیره تأمین است. ب- استفاده از شخص ثالث: این شیوه در مواقعی کاربرد دارد که میان صادرکننده و واردکننده تباری و مشارکتی نباشد. اشخاص ثالث به عنوان بخشی از روند تسویه حساب حضور می‌یابند و به دلیل نبود نظارت کافی توسط بانک‌ها، از طریق «نظام پرداخت حساب باز» پولشویی می‌کنند. در واقع سازمان‌های مجرمانه از طریق اشخاص ثالث ناشناس هزینه کالاها را پرداخت می‌کنند (FATF, 2020: 29)؛ (GAO, 2020: 14).

۲-۴- بخش‌های آسیب‌پذیر در برابر پولشویی مبتنی بر تجارت

۱- مناطق آزاد تجاری:^۱ از منظر روابط سیاسی، منطقه آزاد منطقه‌ای است که در آن زیرساخت‌های لازم برای اقامت و فعالیت شرکت‌های تجاری داخلی و خارجی فراهم می‌باشد. از منظر جغرافیایی نیز مشاغل در این مناطق از رژیم‌های قانونی کشور میزبان معافند و از جهت اعمال قوانین تجاری و گمرکی، بخشی از قلمرو میزبان به شمار نمی‌روند (Heidi, 2014: 27). در مناطق آزاد برای پشتیبانی و تشویق به سرمایه‌گذاری خارجی، شرکت‌ها از آزادی تجاری، معافیت‌های مالیاتی، تشریفات اداری ساده و واردات بدون عوارض بهره‌مند هستند (FATF, 2010: 8).

از آنجا که مشاغل و شرکت‌های مستقر در مناطق آزاد از رویه‌های تجارت بین‌الملل در کنار مشوق‌های تسهیل‌کننده تجارت بهره می‌برند، لذا مناطق آزاد در نبود نظارت مؤثر بر محموله‌های ورودی و خروجی، در شناسایی فعالیت‌های غیرقانونی با چالش مواجهند. موارد مزبور به همراه عدم شفافیت در روند تشکیل شرکت و وجود شرکت‌های پوسته‌ای در مناطق آزاد، باعث می‌شود شرکت‌های فعال، ضمن ارتباط با مؤسسات مالی، لایه‌هایی پیچیده از معاملات را ایجاد کنند که کشف و تعقیب آنها در مناطق آزاد که از بسیاری مقررات و تشریفات گمرکی معافند، دشوار است (FATF, 2010: 20). لذا بایستی معاملات کالاها، مبداء و مقصد پرداخت و جوه و شرکت‌های فعال در این مناطق ارزیابی شوند و به مناطق آزاد پُرخطر و مناطقی که مطابق ارزیابی‌های اف‌ای‌تی‌اف/ولفسبورگ به برنامه‌های تحریم، رشوه‌خواری و فساد توجه نمی‌کنند، دقت شود (Shimazaki, 2020: 11). در مجموع مناطق آزاد از مصادیق ریسک جغرافیایی می‌باشند.^۳

۲- شرکت‌های تجاری: افزایش نقش شرکت‌های فراملی و قدرت اقتصادی آنها سبب گسترش فعالیت‌های آنها در سراسر جهان شده است و به یکی از مهمترین نگرانی‌های ملی و بین‌المللی بدل

^۱. Open Account

^۲. Free-trade Zone

^۳. خطرات پولشویی در سه دسته ریسک مشتری، ریسک منطقه جغرافیایی و ریسک محصول یا خدمت درخواستی قرار می‌گیرند (FATF, 2018: 20).

شده‌اند (قدرتی‌راد، امیری، بهنیافر، ۱۴۰۰: ۲۰۵)؛ (Ghodrati Rad, Amiri, Behniafar, 2021: 205). لذا ممکن است سازمان‌های مجرمانه از آنها به عنوان بخشی از روند تسویه حساب مالی و پولشویی استفاده کنند (FATF, 2020: 25). اف‌ای‌تی‌اف با تأکید بر شفافیت و مالکیت ذینفعانه اشخاص حقوقی، از کشورها می‌خواهد مانع سوءاستفاده از آنها برای پولشویی و تأمین مالی تروریسم شوند.^۱ به هر تقدیر، در تعاملات کاری با شرکت‌های تجاری زیر می‌بایست ضمن اتخاذ رویکرد ریسک‌محور،^۲ به شناسایی کامل آنها پرداخت.^۳

الف- تراست^۴ (شرکت‌های امانی): تراست در حقوق کامن‌لا،^۵ رابطه‌ای است که در آن شخصی که تراستی نامیده می‌شود، ملزم به اداره مالی به نفع اشخاص یا اهدافی قانونی است، به نوعی که نفع مال نه به ایشان، که به ذینفعان یا سایر اهداف تراست می‌رسد (زارع‌قاجاری و قائم‌مقامی، ۱۳۹۲: ۳۶)؛ (Zare Ghajari, Ghaemmaghani, 2013: 36). عمده‌ترین زمینه‌های آسیب‌پذیری تراست‌ها عبارتند از: آموزش ناکافی کارمندان و امکانات محدود برای تأیید صحت اسناد و اطلاعات مشتریان، ناتوانی در نظارت مؤثر و مستمر بر فعالیت‌ها، مشارکت تراست‌ها در تجارت بین‌الملل و حضور در مناطق جغرافیایی گوناگون با قوانین متفاوت ضد پولشویی (FATF, 2010: 23).

ب- شرکت‌های کاغذی (پوسته‌ای): شرکت‌های کاغذی، نهادهای تجاری مستقلی هستند که با هدف اختفای هویت صاحبان واقعی استفاده می‌شوند. شرکت‌های پوسته‌ای ممکن است قانونی و وسیله‌ای تسهیل‌کننده در معاملات پیچیده تجاری باشند، اما اغلب برای اهداف غیرقانونی استفاده می‌شوند (Jancsics, 2018: 1). شرکت‌های پوسته‌ای، فقط به روی کاغذ می‌باشند و ممکن است دارای حساب بانکی، اموال و دارایی باشند. این شرکت‌ها که در مناطق بسیاری مانند هنگ‌کنگ و پاناما فعالیت دارند، امکان اختفای هویت مدیران، مالکان و وضعیت مالی افراد را فراهم می‌آورند

^۱ اف‌ای‌تی‌اف در توصیه‌های ۲۴ و ۲۵ اعلام می‌دارد با اتخاذ تدابیری، دسترسی به اطلاعات مربوط به مالک ذینفع این شرکت‌ها، توسط مؤسسات مالی و مشاغل غیرمالی که متعهد به اجرای الزامات مقرر در خصوص شناسایی مشتریان می‌باشند، تسهیل شود.

^۲ رویکرد ریسک‌محور (Risk-Based Approach)، اتخاذ فرآیند مدیریت ریسک برای مقابله با پولشویی و تأمین مالی تروریسم به منظور هدایت منابع منطبق با اولویت‌هاست تا به خطرات بزرگتر، توجه بیشتری شود (FATF, 2018: 4). در پولشویی مبتنی بر تجارت شاخص‌های ریسک بسیاری وجود دارد که در چهار دسته کلی، ریسک خدمات مالی و بانکی، ریسک کالا و اسناد تجاری، ریسک ساختاری و ریسک فعالیت تجاری قرار می‌گیرند (APG, 2012: 33)؛ (FATF-Egmont, 2021: 3-6).

^۳ شناسایی شرکت‌ها شامل مواردی مانند شناسایی مدیران، سوابق آنها، زمینه‌های فعالیت، محل ثبت و غیره است.

^۴ Trust Company

^۵ Common Law

^۶ Shell Corporation

و الزامی به ارائه گزارش مالی ندارند (لیلی، ۱۳۹۵: ۵۳)؛ (Lilley, 2016: 53). شرکت‌های پوسته‌ای متداول‌ترین وسیله انتقال عواید مجرمانه میان کشورها هستند. مثلاً اوبیانگ جونیورز، وزیر دولت گینه استوایی در سال‌های ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۸ با کمک شرکت‌های پوسته‌ای تأسیس شده توسط وکلای آمریکایی، بیش از صد میلیون دلار عواید حاصل از رشوه‌خواری و سوء‌استفاده از اموال عمومی را به آمریکا منتقل کرد (Sharman, 2012: 2).

ج- شرکت‌های نیابتی: پولشویان با کنترل شرکت‌های نیابتی از فعالیت‌های قانونی آنها به عنوان پوششی برای پولشویی، حفظ عواید مجرمانه و ادغام در وجوه قانونی بهره می‌برند. دسترسی شرکت‌های نیابتی به وجوه غیرقانونی به آنها امکان عرضه محصولات با قیمتی پایین را می‌دهد و چون مشاغل قانونی توان رقابت با آنها را ندارند، ورشکست می‌شوند (Allan Schott, 2006: II-6).
۳- پرداخت حساب باز: از مرسوم‌ترین روش‌های پرداخت در تجارت بین‌الملل، «پرداخت حساب باز» می‌باشد که مطابق آن پس از آنکه کالا در اختیار خریدار قرار گرفت، وی در زمان مقرر که معمولاً ۳۰، ۶۰ یا ۹۰ روز است، ثمن را به فروشنده پرداخت می‌کند (U.S. Department of Commerce, 2022: 7).^۲ بانک‌ها به علت ناآگاهی از اسناد معاملات و شرایط مقرر تجاری که پرداخت‌ها مطابق آنها صورت می‌پذیرد، در شناسایی فعالیت‌های پولشویی با مشکل مواجهند. پرداخت‌های بر مبنای حساب باز، آسیب‌پذیرند و در آن‌ها تبادلات مالی معاملات تجاری، معمولاً از طریق نظام‌های پرداخت خودکار، توسط بانک از جانب مشتری صورت می‌پذیرد و بانک اشراف کاملی بر دلیل اصلی پرداخت ندارد.

بر اساس اعلام گروه ولفسبورگ، بالغ بر ۸۰ درصد پرداخت‌های تجارت بین‌الملل، از نوع پرداخت با حساب باز است. مطابق گزارش دیوان محاسبات آمریکا، توانایی بانک‌ها برای شناسایی طرح‌های پولشویی مبتنی بر تجارت در معاملات با حساب باز محدود است و بانک‌ها امکان بررسی بسیاری اسناد از قبیل فاکتورها، بارنامه‌ها یا اظهارنامه‌های گمرکی را ندارند (GAO, 2019: 13). علت تمایل طرح‌های پولشویی مبتنی بر تجارت به روش پرداخت حساب باز، نقش نظارتی کمتر بانک‌ها بر روند جمع‌آوری مستندات در این روش پرداختی است. حال آنکه به سبب نقش اساسی این روش پرداخت در روند تجارت جهانی، امکان وضع مقررات سختگیرانه برای آن از نظر اقتصادی منطقی نمی‌باشد (FATF, 2020: 13).

۳-۴- آسیب‌شناسی نظام تجاری ایران در برابر پولشویی

در واکاوی علل بروز پولشویی در ایران، به رغم تنوع علت‌ها می‌توان اقتصاد دولتی را از مهم‌ترین بسترهای ارتکاب دانست که ریشه در ورود دولت به فرآیندهای اقتصادی و توزیع منابع

^۱. Front Company

^۲. وزارت بازرگانی آمریکا

میان گروه‌های مختلف دارد. به هر تقدیر عمده چالش‌های بنیادی نظام تجاری ایران، که حوزه تجارت خارجی را مستعد سوءاستفاده پولشویان نموده است عبارتند از:

۱-۳-۴- تحریم‌های اقتصادی

با تعدیل قواعد شفافیت و کاهش سخت‌گیری‌ها، گرایش به محرمانگی در انجام مبادلات تجاری به منظور خنثی‌سازی و جلوگیری از کشف روش‌های دور زدن تحریم‌ها افزایش یافته است. لذا بخش غیررسمی اقتصاد فعال^۱ و اعمال نظارت بر بازرگانی بین‌المللی دشوار شده است؛ کما اینکه تحریم‌ها خود منجر به شکل‌گیری و تحکیم برخی شبکه‌های فراملی فساد پیرامون تجارت بین‌الملل تحت عنوان دور زدن تحریم‌ها شده است.^۱ عمده پیامدهای تحریم که امکان سوءاستفاده مجرمین و پولشویان از بخش تجاری بین‌المللی را فراهم می‌آورد، عبارتند از:

۱-۳-۴-۱- غیاب نظام مالی رسمی

با تحریم‌های بانکی، ارائه خدمات مالی دنیا به بانک‌های ایرانی محدود و دسترسی کشور به منابع مالی ناشی از صادرات مسدود می‌گردد. با تحریم شبکه سوئیفت^۲ نیز نظام بانکی در مبادلات مالی بین‌المللی کارکرد خود را از دست داده و امکان مبادله پیام میان بانک‌های ایرانی و خارجی سخت می‌شود.

با مسدود شدن مجاری رسمی تبادلات مالی تجاری، ناگزیر می‌بایست به سناریوهای جایگزین مانند صرافی‌ها روی آورد که در آن، انتقال وجه از طریق حساب‌های مرتبط با افراد در کشورهای مختلف انجام می‌پذیرد (زارع و اسمعیلی، ۱۳۹۳: ۲۳۹-۲۳۸)؛ (zare, Ismaili, 2013: 238-239). صرافی‌ها به علت سادگی، قطعیت حواله پول در سطح جهانی و کاهش تشریفات نظارتی بسیار آسیب‌پذیر می‌باشند. مطابق تحقیقات، از صرافی‌های ارزی به عنوان حلقه‌ای مهم در زنجیره پولشویی سوءاستفاده می‌شود که پس از تبادل پول، جستجوی منشأ آن دشوار است. استفاده از حساب‌های اشخاص ثالث و اسمورفینگ^۳ از مهم‌ترین شیوه‌های پولشویی در صرافی‌هاست. از آنجا که اغلب مشتریان صرافی، گذری بوده و دائمی نیستند، لذا صرافی‌ها امکان نظارت بر رفتار مالی مشتریان خود را، آن‌گونه که بانک‌ها قادرند، ندارند. همچنین ممکن است مجرمین مالکیت صرافی

۱. حجم تجارت خارجی ایران از سال ۱۳۸۵ تا بهمن ۱۳۹۹، بیش از ۲۰۸۱ میلیارد دلار بوده است. اگر حاشیه هزینه‌های دور زدن تحریم‌ها را ۲۰ درصد در نظر بگیریم، این به معنای شکل‌گیری ظرفیت بالقوه فساد معادل بیش از ۴۰۰ میلیارد دلار است که با دامنه سالانه ۲۰ تا ۲۵ میلیارد دلار ادامه دارد (https://www.khabaronline.ir/news/1483250).

۲. سوئیفت (SWIFT)، انجمنی برای ارتباطات مالی بین بانکی جهانی است که در سال ۱۹۷۳ در بروکسل تأسیس شد و بیش از ۲۰۰ کشور و ۱۱۰۰۰ مؤسسه مالی عضو آن هستند. با تحریم‌های ایران مندرج در «قانون کاهش تهدید ایران و حقوق بشر سوریه (ITRSHRA)»، آمریکا با تحریم بانک‌های ایرانی از سوئیفت، الحاق ایران به کانال‌های مالی جهانی را ممنوع کرد. لذا ارتباط ایران با سیستم پرداخت بین‌المللی قطع و تجارت خارجی تحت تأثیر منفی قرار گرفت (Yalçinkaya, Tuğlu, 2021:3).

۳. Smurfing تقسیم مبالغ هنگفت به مبالغ کوچک‌تر و تزریق به سیستم مالی

را مستقیم یا به‌وسیله کارگزاران خود به دست گیرند و از آن برای پولشویی استفاده کنند (FATF, 2010: 22-23).

در نتیجه تحریم‌ها، فعالان تجارت خارجی برای مخفی ماندن مبداء وجوه، مجبور به انجام تبادلات مالی به طریقی غیر از مجرای بانکی از قبیل صرافی‌ها شده‌اند. با گسترده‌گی چنین روش مبادله پولی که در مقایسه با بخش رسمی از نظارت نازل‌تری برخوردار می‌باشد، دیگر تفاوتی ندارد وجوه به چه منظور انتقال یابد و امکان سوءاستفاده از آن برای انتقال عواید مجرمانه و پولشویی وجود دارد.

۲-۱-۳-۴- رشد معاملات تهاتری^۱

با تشدید تحریم‌های بانکی و سوئیفت و بروز مشکلات در پرداخت‌های تجاری بین‌المللی، الگوهای تجاری ایران از مبادله نفت در ازای دلار به مبادله پایاپای یا تهاتری تغییر یافته است. مبادله تهاتری روشی در تجارت بین‌الملل می‌باشد که طی آن شرکت‌ها، کالاها و خدمات را مستقیماً و بدون استفاده از پول مبادله می‌کنند. این نوع مبادله که بیشتر توسط کشورهای در حال توسعه یا دارای مشکلات نقدینگی کاربرد دارد، عموماً در قالب قراردادهای تجارت متقابل اجرا می‌شود و دولت‌ها یا شرکت‌ها، در زمان بحران‌های ارزی که ارزش پول ملی کاهش می‌یابد یا به ابزار مبادله‌ای ناامن تبدیل می‌شود، از آن استفاده می‌کنند (Uyan, 2017: 341-345). همزمان با تحریم‌ها، ایران در تجارت با کشورهایی مانند چین و هند، استفاده از این الگوی تجاری را افزایش داده و روابط اقتصادی با امارات، ژاپن، کره جنوبی و اعضای اتحادیه اروپا را حفظ کرده است (Slavin, 2011: 1-2). مثلاً در سال ۲۰۱۱، دو شرکت کالایی سوئیسی در صنایع تحریم شده فولاد و فلزات، با این استدلال که هیچ انتقال پولی صورت نگرفته و تحریم‌ها را دور زده‌اند به تجارت با شرکت‌های ایرانی ادامه دادند (Charbonneau, 2019). همچنین شرکت‌های ترکیه محصولات پتروشیمی را در ازای محصولات ساختمانی، از شرکت‌های ایرانی می‌خریدند (Yalçinkaya, 2021: 6). Tuglu, 2021: 6 در سال ۲۰۱۴ نیز طی قراردادی، روسیه واسطه فروش نفت ایران به اشخاص ثالث شد و پول نفت را با فروش سایر کالاها به ایران پرداخت کرد (Dorsey, 2018: 6-10).

از مهمترین چالش‌ها در معاملات تهاتری آن است که شرکت‌ها از روش‌های مبادله اطلاعات کافی ندارند و هزینه‌های لجستیک، موجب تردید آنها در انجام مبادلات بین‌المللی می‌شود (Uyan, 2017: 346). پیچیدگی قیمت‌گذاری و واحد حساب نیز از مشکلات دیگر در مبادله کالا است (Svizzero, Tisdell, 2019: 13-14). تجارت مبادله‌ای در مقایسه با معاملات پولی با ریسک بالایی

¹. Barter System

². Counter-trade

همراه است، زیرا حسابداری و محاسبه ارزش کالاها در مبادلات پایاپای دشوار است و چه بسا به درستی مدیریت نشود (Portia, Mercy, 2011: 12258). مشکلات موجود در محاسبه ارزش کالاهای مبادله‌ای، بستری مناسب برای سوءاستفاده پولشویان و انتقال ارزش است. زیرا، به سبب ارزش‌گذاری توافقی و نبود مبنای دقیق برای محاسبه ارزش کالاهای مبادله‌ای، با گرانمایی یا ارزان‌نمایی یا تقلب در اعلام کیفیت اجناس مبادله‌ای، کالایی گران یا باکیفیت در برابر کالایی ارزان یا بی‌کیفیت مورد مبادله قرار می‌گیرد و به این طریق تفاوت ارزش در راستای پولشویی از کشور خارج یا به کشور وارد می‌شود.

۳-۱-۳-۴- تبانی در مناقصات دولتی

از فسادانگیزترین فرآیندهای اقتصادی، مناقصات دولتی است. لزوم آسیب‌شناسی مناقصات از منظر پولشویی زمانی بیش از پیش احساس می‌شود که با اوج گرفتن تحریم شرکت‌های داخلی و انصراف شرکت‌های غربی از ادامه همکاری، در اجرای پروژه‌های دولتی و تأمین کالاها و تجهیزات اختلال ایجاد شده است. به دلیل آنکه غالب کالاها و تجهیزات در قالب مناقصات از مجاری تجاری بین‌المللی تأمین می‌شود و از سویی، نظارت در نتیجه تحریم‌ها کاهش یافته است، ممکن است سودجویان در پوشش‌های گوناگون مانند شرکت‌های صوری و نیابتی، از محدودیت‌های موجود سوءاستفاده کنند و با ادعای خنثی‌سازی تحریم‌ها، به جابجایی یا تزریق عواید مجرمانه در اقتصاد رسمی از طریق مناقصات بپردازند. در مجموع فساد و تبانی در مناقصات دولتی با پولشویی ارتباط دوگانه‌ای دارد:

- ۱- به عنوان جرم منشأ پولشویی: مثلاً فردی برای ترک تشریفات مناقصه یا اعمال نفوذ در ارزیابی کیفی یک شرکت رشوه بگیرد.
- ۲- روشی در جهت پولشویی: مثلاً مناقصه‌گر با هزینه عواید مجرمانه در تأمین کالای خارجی، در صدد ادغام عواید در اقتصاد رسمی برآید.

زمینه‌های اصلی فساد در مناقصه‌های عمومی را می‌توان در چهار عامل ساختار رانت‌جویانه مناقصات، سیاسی بودن فرآیند برگزاری مناقصه‌ها، اقتدار بوروکراتیک و ضعف سازوکارهای نظارتی خلاصه کرد (خضری، تربتی‌مقدم و نظری، ۱۳۹۶: ۱۴)؛ (Khezri, Torbatimoghadam, Nazari, 2018: 14). در اسناد جهانی بر سلامت مناقصات دولتی تأکید شده است. ماده ۹ عهدنامه مریدا، ضمن اشاره به انجام خریدهای دولتی بر مبنای شفافیت، رقابت و معیارهای عینی، بر انتشار عمومی اطلاعات دعوت به مناقصه تأکید می‌ورزد. از جمله مصادیق شفافیت در قانون برگزاری

۱. در راستای شفافیت، دستورالعمل مناقصات دولتی اتحادیه اروپا در بند ۱ ماده ۴۸ بر انتشار اطلاعیه‌های پیش‌فراخوان در مجله رسمی اتحادیه اشاره و در ماده ۴۹ بر اینکه آگهی‌های قرارداد بایستی ابزاری برای دستیابی به رقابت در کلیه مراحل قرارداد باشند، تأکید می‌کند. بند ۳ موافقت‌نامه تدارکات دولتی گات نیز بر پرهیز کشورها از اعمال تشریفات و ایجاد موانع غیر ضروری در ارزیابی صلاحیت مناقصه‌گران تأکید دارد.

مناقضات (۱۳۸۳) ایران عبارتند از شفاف‌سازی خریدها و مناقضات دولتی و مبارزه با فساد، رانت‌خواری و تبعیض، تقلیل موارد ترک تشریفات در مناقضات (مواد ۲۷ و ۲۸)، بی‌طرفی و رعایت عدالت در انتخاب طرف معامله و تعیین معیارهای ارزیابی کیفی برای مناقصه‌گران (مواد ۱۴، ۱۶، ۱۷ و ۲۲) و فراهم آمدن امکان نظارت ساختاری بر فرآیند مناقضات.

تبانی در معاملات دولتی معمولاً به شیوه‌های مختلف انجام می‌پذیرد، از قبیل ارائه قیمت‌های بسیار بالا به منظور برنده کردن ارائه‌کننده قیمت پایین، عدم حضور یا انصراف از ادامه فرآیند مناقصه (با هدف به حد نصاب نرسیدن تعداد شرکت‌کنندگان و تجدید مناقصه)، تبدیل معاملات عمده به متوسط و کوچک و تبانی در ترک تشریفات. ترک تشریفات از بسترهای بالقوه فساد در مناقضات دولتی است که در شرایط تحریم، اهمیت بیشتری می‌یابد، زیرا با از بین رفتن فضای رقابتی و احتمال تبانی، ممکن است مثلاً شرکتی اجرای پروژه یا تأمین تجهیزات را با استفاده از عواید مجرمانه به دست گیرد.

۲-۳-۴- چالش‌های ارزی

از ابتدای مهر ۱۳۸۹ به دلیل تشدید تحریم‌ها، مسدود شدن منابع ارزی، تحریم نفتی، محدودیت دسترسی بانک مرکزی به ارز کاغذی و افزایش تقاضای ارز، حمایت از نرخ‌های بازار ناممکن شد و اختلاف نرخ ارز اعمالی در فرآیند خریدهای خارجی و نرخ ارز کاغذی رو به افزایش نهاد و دامنه اختلال در رابطه نظام مالی کشور با بازارهای بین‌المللی تشدید و نظام دوبرخی را سبب شد (عاطفی‌منش، ۱۳۹۴: ۲۴)؛ (atefimanesh, 2015: 24). ارز دوبرخی فسادزاست و حجم بالای پرونده‌های ارزی شاهد این مدعاست. چالش‌های عمده در این خصوص عبارتند از:

۴-۳-۱- رانتی شدن اقتصاد

وابستگی شدید بودجه و برنامه‌های توسعه ایران به رانت‌های ارزی حاصل از فروش منابع طبیعی و درآمدهای ارزی نفتی موجب شکل‌گیری نوعی ساختار اقتصاد سیاسی رانتی پایدار شده که زمینه‌ساز بسیاری از جرایم منشأ پولشویی است. بر این مبنای قدرت انحصاری دولت در تخصیص و بازتوزیع منابع موجب ایجاد رانت‌های بزرگ اقتصادی برای بخش خصوصی، بخش عمومی ذی‌نفوذ و نیز شرکت‌ها و مدیران چند زیست‌خصوصیتی و شبه دولتی-شبه عمومی شده است^۱ (جمالی اسگویی و همکاران، ۱۳۹۹: ۳۹)؛ (jamali osghuyei, bakhshayeshi, bani hashemi 2020: 39). تخصیص ارز دولتی برای واردات کالاهای اساسی موجب توزیع رانت میان گروه‌های خاص

^۱. قابل اعتمادترین روش اداره امور در دولت‌های رانتی، استفاده از حامی پروری و گماردن نزدیکان است. در نظام‌های حامی‌پرو، وفاداری مهم است نه تخصص و کارآمدی؛ لذا به سبب تمرکز منابع اقتصادی در دست دولت و وابستگی طبقات اجتماعی به منابع و تصمیمات دولتی، طبقات مستقل قادر به شکل‌گیری نیستند و طبقه سرمایه‌دار نیز به دولت وابسته است (حسین‌پناهی و امینی، ۱۳۹۰)؛ (Hossein Panahi, Amini, 2011)

شده و حتی از هدف اولیه (کنترل قیمت‌ها) فاصله گرفته و سبب افزایش قیمت‌ها شده است.^۱ از این رو، نظام دونرخه ارز سبب افزایش مفاسد اقتصادی و گسترش نابرابری، ناکارآمدی در ارز تخصیصی به مصارف تعیین‌شده، رونق ویژه‌خواری و دریافت رانت توسط اشخاصی است که به دولت دسترسی دارند.

در سال‌های اخیر به علت کاهش بعد رقابتی بازار، تعیین دستوری قیمت‌ها و اعطای مجوز بر اساس رانت و امتیاز، اقتصاد کشور به سمت انحصاری شدن گرایش یافته است. امروزه شاهد نوع جدیدی از انحصار می‌باشیم که در آن شرکت‌ها و نهادهای دولتی به بخش خصوصی واگذار می‌شوند، اما با حفظ وابستگی به نهادهای حاکمیتی، از رانت‌های ویژه بهره‌مندند. این نوع انحصار که مابین خصوصی و دولتی است، در ایران تحت عنوان «خصولتی» شناخته می‌شود.^۲

۲-۳-۴- خالی‌فروشی بازرگانی

در این روش نوین پولشویی، پروانه صادراتی از صادرکننده به واردکننده واگذار می‌شود، بدون اینکه ارزی جابه‌جا شود. با گرانی نرخ ارز، هیئت وزیران صادرکنندگان را موظف کرد منابع ارزی حاصل از صادرات را به چرخه اقتصادی بازگردانند؛ لیکن هیچ‌کدام از صادرکنندگان از پتروشیمی، فولاد و سیمان گرفته تا صادرکنندگان غیرنفتی به این مصوبه وقعی ننهادند. اما سوال این است که صادرکننده چگونه از یک پروانه صادراتی خالی، سود می‌کند؟

در فرآیند صادرات، پس از خروج کالا از مرز، پروانه صادراتی صادر می‌شود. سپس صادرکننده و واردکننده بر سر مبلغی مابین قیمت ارز نیمایی و بازار آزاد توافق می‌کنند و صادرکننده در ازای واگذاری پروانه صادراتی به واردکننده، متعهد می‌شود به جای اینکه از محل صادرات^۳ ارز وارد نماید، آن را پشت مرزها به حساب شرکت طرف قرارداد با واردکننده واریز کند. این شیوه قانونی واگذاری پروانه صادراتی در زمان تحریم موجب کاهش هزینه‌های جابه‌جایی ارز می‌شود و واردکننده نیز از محل ارز صادرکننده، ارز مورد نیاز واردات را تأمین می‌کند.

در روشی دیگر، صادرکننده پروانه صادراتی را به واردکننده می‌فروشد، بدون اینکه در بیرون از ایران، ارزی به هیچ شرکتی پرداخت شود. در اینجا صادرکننده از دو محل سود می‌کند؛ از سویی ارز را در بازار آزاد می‌فروشد و آن را به چرخه ارزی کشور باز نمی‌گرداند و در نتیجه، ارز وارداتی را که به علت نبود توجیه اقتصادی، در دوران تحریم نمی‌تواند از محل قانونی تأمین نماید، فراهم می‌کند.^۳ از دیگر سو، پروانه صادراتی خود را صوری می‌فروشد و سودی مضاعف به‌دست می‌آورد.

^۱. <https://otaghironline.ir/news/17477/> , <https://www.khabaronline.ir/news/1716535/>

^۲. <https://www.etemadnewspaper.ir/fa/main/detail/132416>

^۳. بسیاری از کالاهای خارجی موجود در بازار در دوران تحریم، کالای وارداتی مجاز نبوده و از محل همین ارزها وارد شده‌اند.

خالی فروشی چه سودی برای واردکننده دارد که حاضر به خرید پروانه صادراتی است؟ خرید ارز در بازار آزاد به علت کمبود عرضه راحت نیست. لذا ممکن است واردکننده قصد واردات کالایی داشته باشد که جزء اولویت‌های تخصیص ارز نیست و نمی‌تواند ارز آن را از مجاری رسمی دریافت کند. همچنین ممکن است برخی اشخاص، ارزیابی از محل غیررسمی داشته باشند و فقط به دنبال یک پروانه صادراتی بگردند تا هزینه‌گرد ارزشان را قانونی کنند. این خود مصداقی از پولشویی است؛ زیرا منشأ ارز مشخص نیست و مثلاً ممکن است واردکننده سوخت قاچاق کند و ارز آن را با چمدان به کشور بیاورد و برای تطهیر آن با پروانه صادراتی سفید اقدام به واردات کالا کند.^۱

۴-۳-۲-۳- بیش‌بود یا گران‌نمایی

اهمیت گران‌نمایی که از روش‌های پولشویی مبتنی بر تجارت می‌باشد در زمان حاکمیت ارز دونرخی بیشتر است. گران‌نمایی با ارائه اسناد و مدارک جعلی و ساختگی با اهدافی از جمله دریافت تسهیلات بانکی، خروج ارز یا پولشویی صورت می‌پذیرد. در بیش‌بود بانکی، اشخاص به منظور دریافت و بهره‌مندی بیشتر از ارز نیمایی، با گران‌نمایی کالای وارداتی، ارز نیمایی بیشتری از بانک می‌گیرند و آن را به قیمت آزاد می‌فروشند.

مطابق بخش هفتم مجموعه مقررات ارزی، متولی اعلام بیش‌بود ارزش کالا، «دفتر تعیین ارزش گمرک ایران» می‌باشد (بخش ۱-۶). بر اساس مقررات مذکور، اگر واردکننده در مهلت‌های مقرر اقدامی جهت رفع تعهد ارزی خود نکند، مراتب می‌بایست از طریق سازمان تعزیرات حکومتی پیگیری و ضمن ثبت در سامانه رفع تعهد ارزی، نسبت به تعقیب قضائی متعهدین ارزی اقدام شود.^۲ در سال‌های اخیر زمره‌های بسیاری مبنی بر عدم ایفای تعهدات ارزی و بروز تخلفات ارزی سنگین مطرح شده است.^۳ حتی ریاست بانک مرکزی در سال ۹۸ طی نامه‌ای به ریاست جمهوری، پیگیری تعهدات ارزی ایفا نشده چهار وزارتخانه را خواستار شد. در بخشی از این نامه بر معرفی گیرندگان ارزهای مزبور به سازمان تعزیرات حکومتی، در صورت عدم واردات کالا در مهلت مقرر و عدم برگشت ارز دریافتی تأکید شده است.

نتیجه‌گیری

پولشویی مبتنی بر تجارت در ایران به سبب نوپا بودن اقدامات ضدپولشویی و اولویت‌های

^۱. <https://www.pishkhan.com/Archive/1399/04/13990411/Sharh831041031149749524968205.pdf>

^۲. در این زمینه توجه به تبصره ۷ ذیل بند ح ماده ۲ مکرر قانون اصلاح قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۴۰۰/۱۱/۱۰ مفید می‌باشد.

^۳. <https://www.irannewspaper.ir/?nid=7324&pid=2&type=0>

^۴. <http://www.taadolnewspaper.ir/fa/tiny/news-149624>

متفاوت در مبارزه با پولشویی، در مقایسه با دنیا از ابهام بیشتری برخوردار می‌باشد و تمرکز عمده بر پولشویی از طریق نظام بانکی است. لذا همراستا با فرضیه پژوهش این نتیجه به دست می‌آید که تجارت خارجی ایران با مشکلاتی بنیادی درگیر است که دومینوار به یکدیگر مرتبند و بخش تجارت بین‌المللی را مستعد فساد و سوءاستفاده پولشویان می‌نمایند. چالش عمده تجارت خارجی ایران، تحریم‌های بین‌المللی می‌باشد که با قطع دسترسی بخش تجاری به نظام مالی و تجاری دنیا، کشور را وادار به استفاده از سناریوهای جایگزین از قبیل صرافی‌ها می‌کند که از مستعدترین حوزه‌های پولشویی مبتنی بر تجارت می‌باشند.

با تحریم سوئیفت و محدودیت در تبادلات مالی تجاری، کشور به ناچار به انجام معاملات تهاتری روی آورده که بستری مناسب برای انتقال ارزش از طریق روش‌های پولشویی تجاری است. در این میان، در نتیجه تصدی گری دولت و نگاه‌های شبه‌دولتی در اقتصاد و تعیین دستوری نرخ ارز، شاهد مفاسد اقتصادی و ایجاد رانت‌های بزرگ برای اشخاصی بوده که با سوءاستفاده از تفاوت نرخ ارز و به مدد روش‌های پولشویی تجاری، در پی کسب سود با اقداماتی از قبیل گران‌نمایی بوده‌اند و در شرایط تحریم با عدم ایفای تعهدات ارزی، موجب ایجاد زنجیره‌ای از مفاسد اقتصادی و چالش‌ها مانند کاهش منابع ارزی، کسری بودجه و ایجاد مشکل در واردات کالاهای اساسی شده‌اند. در این راستا به منظور پیشگیری و مبارزه با سوءاستفاده پولشویان از حوزه تجاری بین‌المللی توجه به پیشنهادها زیر سازنده است:

اول، بازسازی جایگاه ایران در تجارت جهانی به عنوان شریکی مطمئن و تلاش در جهت رفع تحریم‌های مالی و اقتصادی؛ دوم، تعمیق روابط مالی و تجاری با کشورهای دوست و همسایه به شیوه‌های مختلف از قبیل انعقاد تفاهم‌نامه و تأسیس بانک مشترک با پول رایج دو کشور به منظور تأمین نیازها، رفع موانع تبادلات مالی بانک‌های کشور با نظام مالی بین‌المللی و بازگشت ارز حاصل از صادرات؛ سوم، گسترش همکاری‌های بین‌المللی و تغییر نگرش از سیاست تقابلی به سیاست تعاملی در قبال نهادهای جهانی ضدپولشویی؛ زیرا مبارزه با پولشویی مبتنی بر تجارت نیازمند همکاری در تبادل اطلاعات و اسناد است؛ چهارم، تجزیه و تحلیل داده‌های مالی و تجاری جهت شناسایی ناهنجاری‌ها؛ این اقدام شامل مواردی از قبیل مقایسه داده‌ها و اسناد بانکی و بیمه‌ای در کشورهای طرف معامله، شرح و ارزش کالا و مقایسه اسناد و اظهارنامه‌های مالیاتی است؛ پنجم، نظارت بر مناقصات دولتی به منظور حفظ و تقویت فضای رقابتی و جلوگیری از فساد و تبانی در معاملات دولتی و ایجاد رانت برای اشخاص و گروه‌های خاص؛ ششم، نظارت بر معاملات تهاتری و تدقیق در محاسبه ارزش کالاها و خدمات مبادله‌شده به منظور پیشگیری از پولشویی تجاری از طریق انتقال ارزش و همچنین شناسایی دقیق طرفین معامله با هدف پیشگیری از نفوذ پولشویان در این معاملات؛ و هفتم، گریز از نظام ارزی دونه‌رخ و حرکت به سمت یکسان‌سازی نرخ ارز.

منابع فارسی

۱. برات‌زاده، منیژه، هراتی، جواد، لشکری، محمد. (۱۳۹۷). بررسی عوامل مؤثر بر پولشویی مبتنی بر تجارت (TBML) در ایران: کاربرد الگوی جاذبه فرویدا. *فصلنامه تحقیقات مدل‌سازی اقتصادی*، ۹(۳۳)، ۱۵۱-۱۸۸.
۲. جمالی اسگویی، سید جمال، بخشایشی اردستانی، احمد، بنی‌هاشمی، میرقاسم. (۱۳۹۹). اقتصاد سیاسی فساد در جمهوری اسلامی ایران. *مجلس و راهبرد*. ۲۷(۱۰۱). ۳۳-۵۸.
۳. حسین‌پناهی، محمدحسین، امینی، اشرف. (۱۳۹۰). دولت رانتی، اقتصاد دولتی، فرهنگ سیاسی و سرمایه اجتماعی در ایران (۱۳۶۸-۱۳۸۴). *فصلنامه تحقیقات سیاسی و بین‌المللی*. ۳(۷). ۹۴-۵۹.
۴. خضری، محمد، تربتی‌مقدم، فرهاد، نظری، محمدرضا. (۱۳۹۶). شناسایی زمینه‌های فساد اقتصادی در مناقصه‌های دولت. *بررسی مسائل اقتصاد ایران*. ۴(۲). ۱-۲۴.
۵. زارع، ساسان، اسمعیلی اتویی، سلمان. (۱۳۹۳). مدل‌سازی مدیریت ریسک بین‌الملل در بانکداری جمهوری اسلامی ایران با توجه به مؤلفه‌های امنیت ملی جمهوری اسلامی و شرایط تحریم. *فصلنامه آفاق امنیت*. ۷(۲۵). ۲۱۳-۲۴۵.
۶. زارع قاجاری، فردوس، قائم‌مقامی، علی. (۱۳۹۲). *استانداردهای بین‌المللی مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم*. چاپ اول، تهران: تاش.
۷. عاطفی‌منش، رویا. (۱۳۹۴). نگاهی به طبقه‌بندی رژیم‌های نرخ ارز در کشورهای عضو سازمان همکاری اسلامی و توصیه‌هایی برای رژیم ارزی ایران. *فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی*. ۳(۱۰). ۷-۳۲.
۸. قدرتی‌راد، مینا، پورقصاب‌امیری، علی، بهنیا، محمدرضا. (۱۴۰۰). ظرفیت شرکت‌های فراملی در بهبود اقتصاد و روابط بین‌المللی کشورها مطابق اصول حقوق بشری. *فصلنامه مطالعات بین‌المللی*. ۱۸(۲). ۲۰۵-۲۲۲.
۹. لیلی، پیترا. (۱۳۹۵). *معامله کثیف (پولشویی)*. ترجمه مجید نعیم یاوری، تهران: دانشگاه علوم انتظامی.

English References

1. Allan Schott, P. (2006). Reference Guide to Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism: Second Edition and Supplement on Special Recommendation IX. *World Bank Publications*.
<https://documents1.worldbank.org/curated/ar/558401468134391014/pdf/350520Refere nclMoney01OFFICIAL0USE1.pdf>.
2. Amriani, N. (2014). Put Down The Financing Of Terrorism Reverse Money Laundering.

- South East Asia Journal of Contemporary Business, Economics and Law*, 5(1), 19-22.
<https://seajbel.com/wp-content/uploads/2014/12/LAW-38-Put-Down-The-Financing-Of-Terrorism-Reverse-Money-Laundering.pdf>
3. APG. (2012). APG Typology Report on Trade Based Money Laundering. https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/trade_based_ml_apgreport.pdf
 4. Cassara, J. (2017). S.1241: Modernizing AML Laws to Combat Mney Laundering and Terrorist Financing. *Foundation for Defense of Democracies*. <https://www.judiciary.senate.gov/imo/media/doc/Cassara%20Testimony.pdf>
 5. Charbonneau, L. (2019). "Glencore Says Iran metals did not violate sanctions", 23 May 2013. <https://www.reuters.com/article/us-iran-sanctions-glencore/glencore-says-iran-metals-swap-deals-did-not-violate-sanctions-idUSBRE94M0V820130523>
 6. Dorsey, J.M. (2018). US's Iran Sanctions: Mixed Prospects and a Beyond-SWIFT Question. Al Jazeera Centre for Studies: Reports. https://studies.aljazeera.net/sites/default/files/articles/reports/documents/2fb9293b981647f4a6e1ec690181a1e9_100.pdf
 7. FATF (2006). Trade Based Money Laundering. <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Trade%20Based%20Money%20Laundering.pdf>
 8. FATF. (2008). Best Practices Paper Best Practices on Trade Based Money Launderin. www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/BPP%20Trade%20Based%20Money%20Laundering%202012%20COVER.pdf
 9. FATF. (2010). Money Laundering through Money Remittance and Currency Exchange Providers. <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/ML%20through%20Remittance%20and%20Currency%20Exchange%20Providers.pdf>
 10. FATF. (2010). Money Laundering Using Trust and Company Service Providers. <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Money%20Laundering%20Using%20Trust%20and%20Company%20Service%20Providers..pdf>
 11. FATF. (2010). Money Laundering Vulnerabilities of Free Trade Zones. [https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/ml%20vulnerabilities%20of%20free%20trade%](https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/ml%20vulnerabilities%20of%20free%20trade%20zones.pdf)

- 20zones.pdf
12. FATF. (2018). Guidance for a Risk-Based Approach for the Securities Sector. <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/RBA-Securities-Sector.pdf>
 13. FATF–Egmont Group. (2020). Trade-based Money Laundering: Trends and Developments. <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/content/Trade-Based-Money-Laundering-Trends-and-Developments.pdf>
 14. FATF–Egmont Group. (2021). Trade-Based Money Laundering: Risk Indicators. <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/content/images/Trade-Based-Money-Laundering-Risk-Indicators.pdf>
 15. GAO (U.S. GOVERNMENT ACCOUNTABILITY OFFICE). (2019). Countering Illicit Finance and Trade: U.S. Efforts to Combat Trade-Based Money Laundering. <https://www.gao.gov/assets/gao-20-314r.pdf>
 16. GAO (U.S. GOVERNMENT ACCOUNTABILITY OFFICE). (2020). Report to Congressional Requesters: TRADE-BASED MONEY LAUNDERING. <https://www.gao.gov/assets/gao-20-333.pdf>
 17. Heidi, H. (2014). A Comparative analysis of Free Trade Zones, Thesis, University of Cambridge. DOI: 10.13140/RG.2.1.4524.5287
 18. Isle of Man Government (2021). Notice 1000 MAN Trade-Based Money Laundering. *Published by: Isle of Man Customs & Excise Division.* <https://www.gov.im/media/1348726/notice-1000-man-trade-based-money-laundering-10-mar-21.pdf>
 19. Jancsics, D. (2018). Shell Companies and Government Corruption. In: Farazmand A. (eds), *Global Encyclopedia of Public Administration, Public Policy, and Governance*. Springer, Cham. DOI: 10.1007/978-3-319-31816-5_3566-1
 20. Miller, Rena S., Rosen, Liana W., Jackson, James K. (2016). Trade-Based Money Laundering: Overview and Policy Issues (report), *Publisher: Library of Congress. Congressional Research Service, Washington D.C.* https://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc855905/m2/1/high_res_d/R44541_2016Jun22.pdf
 21. Portia, O., Mercy, M. (2011). Barter trading: An empirical investigation of management practices. *African Journal of Business Management*, 5(31), 12256-12263.

- <https://academicjournals.org/journal/AJBM/article-full-text-pdf/718C75519336>
22. Sharman, J. (2012). Tackling shell companies: Limiting the opportunities to hide proceeds of corruption. *U4 Anti-Corruption Resource Centre*. <https://www.u4.no/publications/tackling-shell-companies-limiting-the-opportunities-to-hide-proceeds-of-corruption>
 23. Shimazaki, T. (2020). Developing the Trade-Based Money-Laundering Model Audit Questions for Internal Auditors or Compliance Testing Units in Japan. <http://files.acams.org>
 24. Slavin, B. (2001). Iran Turns to China, Barter to Survive Sanctions. https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2011/11/111011_ACUS_IranChina.PDF
 25. Sullivan, C., Smith, E. (2012). Trade-Based Money Laundering: Risks and Regulatory Responses, *Australian Institute of Criminology*. <https://ssrn.com/abstract=2476754>
 26. Svizzero, S., Tisdell, C. (2019). Barter and the Origin of Money and Some Insights from the Ancient Palatial Economies of Mesopotamia and Egypt. <https://hal.science/hal-02274856v1/document>
 27. U.S. Department of State Bureau of International Narcotics and Law Enforcement Affairs. (2021). *International Narcotics Control Strategy Report*, Volume II, Money Laundering. https://www.state.gov/wp-content/uploads/2021/02/21-00620-INLSR-Vol2_Report-FINAL.pdf
 28. U.S. Department of Commerce. (2022). The Trade Finance Guide: A Quick Reference for U.S. Exporters. https://www.trade.gov/sites/default/files/2022-07/Trade_Finance_Guide_2022.pdf
 29. Uyan, O. (2017). BARTER SYSTEM AS AN INNOVATIVE AND ALTERNATIVE FINANCIAL AND TRADE MODEL DURING THE PERIODS OF ECONOMIC CRISIS AND RECESSION AND ITS IMPORTANCE FOR BUSINESSES. *PressAcademia Procedia*, 4 (1), 340-348. DOI: 10.17261/Pressacademia.2017.553 (<https://dergipark.org.tr/en/pub/pap/article/371522>)
 30. Yalçınkaya, A., Tuglu, D. (2021). Economy Policy of Iran Against Financial Sanctions. *Strategic Public Management Journal*, 7 (14), 1-12. DOI: 10.25069/spmj.927779
 31. Zdanowicz, J. (2009). Trade-Based Money Laundering and Terrorist Financing. *Review of Law & Economics*, 5(2), 855-878. DOI: 10.2202/1555-5879.1419

Translated References to English

1. Allan Schott, P. (2006). Reference Guide to Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism: Second Edition and Supplement on Special Recommendation IX. *World Bank Publications*.
<https://documents1.worldbank.org/curated/ar/558401468134391014/pdf/350520Refere nclMoney01OFFICIAL0USE1.pdf>.
2. Amriani, N. (2014). Put Down The Financing Of Terrorism Reverse Money Laundering. *South East Asia Journal of Contemporary Business, Economics and Law*, 5(1), 19-22.
<http://seajbel.com/wp-content/uploads/2014/12/LAW-38-Put-Down-The-FInancing-Of-Terrorism-Reverse-Money-Laundering.pdf>
3. APG. (2012). APG Typology Report on Trade Based Money Laundering.
https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/trade_based_ml_apgreport.pdf
4. Atefimanesh, R. (2015). A Review of Exchange Rate Regimes Categories, Exchange Rate Regimes in OIC Member Countries & Suggestions for Iran's Exchange Regime. *QjfeP*, 3(10), 5-32.
 URL: <http://qjfeP.ir/article-1-276-fa.html>. **(In Persian)**
۵. Bratzadeh, M., Harati, J., Lashkari, M. (2018). A Study of Factors Affecting Iran's Trade Base Money Laundering (TBML): (Ferwerda Gravity Model Application). *Journal of Economic Modeling Research*, 9(33), 151-188. Doi: 10.29252/jemr.9.33.151. **(In Persian)**
6. Cassara, J. (2017). S.1241: Modernizing AML Laws to Combat Mney Laundering and Terrorist Financing. *Foundation for Defense of Democracies*.
<https://www.judiciary.senate.gov/imo/media/doc/Cassara%20Testimony.pdf>
7. Charbonneau, L. (2019). "Glencore Says Iran metals did not violate sanctions", 23 May 2013. <https://www.reuters.com/article/us-iran-sanctions-glencore/glencore-says-iran-metals-swap-deals-did-not-violate-sanctions-idUSBRE94M0V820130523>
8. Dorsey, J.M. (2018). US's Iran Sanctions: Mixed Prospects and a Beyond-SWIFT Question. Al Jazeera Centre for Studies: Reports.
https://studies.aljazeera.net/sites/default/files/articles/reports/documents/2fb9293b981647f4a6e1ec690181a1e9_100.pdf
9. FATF (2006). Trade Based Money Laundering. <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Trade%20Based%20Money%20Laundering.pdf>

10. FATF. (2008). Best Practices Paper Best Practices on Trade Based Money Launderin. <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/BPP%20Trade%20Based%20Money%20Laundering%202012%20COVER.pdf>
11. FATF. (2010). Money Laundering through Money Remittance and Currency Exchange Providers. <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/ML%20through%20Remittance%20and%20Currency%20Exchange%20Providers.pdf>
12. FATF. (2010). Money Laundering Using Trust and Company Service Providers. <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Money%20Laundering%20Using%20Trust%20and%20Company%20Service%20Providers..pdf>
13. FATF. (2010). Money Laundering Vulnerabilities of Free Trade Zones. <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/ml%20vulnerabilities%20of%20free%20trade%20zones.pdf>
14. FATF. (2018). Guidance for a Risk-Based Approach for the Securities Sector. <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/RBA-Securities-Sector.pdf>
15. FATF–Egmont Group. (2020). Trade-based Money Laundering: Trends and Developments. <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/content/Trade-Based-Money-Laundering-Trends-and-Developments.pdf>
16. FATF–Egmont Group. (2021). Trade-Based Money Laundering: Risk Indicators. <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/content/images/Trade-Based-Money-Laundering-Risk-Indicators.pdf>
17. GAO (U.S. GOVERNMENT ACCOUNTABILITY OFFICE). (2019). Countering Illicit Finance and Trade: U.S. Efforts to Combat Trade-Based Money Laundering. <https://www.gao.gov/assets/gao-20-314r.pdf>
18. GAO (U.S. GOVERNMENT ACCOUNTABILITY OFFICE). (2020). Report to Congressional Requesters: TRADE-BASED MONEY LAUNDERING. <https://www.gao.gov/assets/gao-20-333.pdf>
19. Ghodrati rad, M., Porghassab Amiri, A., Behniafar, A. (2021). The Capacity of

- Transnational Corporations to Improve the Economies and International Relations of Countries in Accordance with Human Rights Principles. *International Studies Journal (ISJ)*, 18(2), 205-222. Doi: 10.22034/isj.2021.283481.1485. **(In Persian)**
20. Heidi, H. (2014). A Comparative analysis of Free Trade Zones, Thesis, University of Cambridge. DOI: 10.13140/RG.2.1.4524.5287
 21. Hossein Panahi, M. H., Amini, A. (2011). Rentier State, State Run Economy, Political Culture and Social Capital in Iran (1989-2005). *International And Political Research Quarterly*, 3(7), 59-94. **(In Persian)**
 22. Isle of Man Government (2021). Notice 1000 MAN Trade-Based Money Laundering. *Published by: Isle of Man Customs & Excise Division*. <https://www.gov.im/media/1348726/notice-1000-man-trade-based-money-laundering-10-mar-21.pdf>
 23. jamali osghuyei, S. J., bakhshayeshi, A., bani hashemi, M. (2020). Political Economy of Corruption in the Islamic Republic of Iran. *Majlis and Rahbord*, 27(101), 33-58. **(In Persian)**
 24. Jancsics, D. (2018). Shell Companies and Government Corruption. In: Farazmand A. (eds), *Global Encyclopedia of Public Administration, Public Policy, and Governance*. Springer, Cham. DOI: 10.1007/978-3-319-31816-5_3566-1
 25. Khezri, M., Torbatimoghadam, F., Nazari, M.R. (2018). Identifying the Backgrounds of Economic Corruption in Public Tenders. *Journal of Iranian Economic Issues*, 4(2), 1-24. **(In Persian)**
 26. Lilley, Peter. (2016). *Dirty Dealing: The Untold Truth about Global Money Laundering*. Translated by Majid Naeimyavari, Tehran: Police University. **(In Persian)**
 27. Miller, Rena S., Rosen, Liana W., Jackson, James K. (2016). Trade-Based Money Laundering: Overview and Policy Issues (report), *Publisher: Library of Congress. Congressional Research Service, Washington D.C.* https://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc855905/m2/1/high_res_d/R44541_2016Jun22.pdf
 28. Portia, O., Mercy, M. (2011). Barter trading: An empirical investigation of management practices. *African Journal of Business Management*, 5(31), 12256-12263. <https://academicjournals.org/journal/AJBM/article-full-text-pdf/718C75519336>
 29. Sharman, J. (2012). Tackling shell companies: Limiting the opportunities to hide

- proceeds of corruption. *U4 Anti-Corruption Resource Centre*.
<https://www.u4.no/publications/tackling-shell-companies-limiting-the-opportunities-to-hide-proceeds-of-corruption>
30. Shimazaki, T. (2020). Developing the Trade-Based Money-Laundering Model Audit Questions for Internal Auditors or Compliance Testing Units in Japan.
<http://files.acams.org>
31. Slavin, B. (2001). Iran Turns to China, Barter to Survive Sanctions.
https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2011/11/111011_ACUS_IranChina.PDF
32. Sullivan, C., Smith, E. (2012). Trade-Based Money Laundering: Risks and Regulatory Responses, *Australian Institute of Criminology*. <https://ssrn.com/abstract=2476754>
33. Svizzero, S., Tisdell, C. (2019). Barter and the Origin of Money and Some Insights from the Ancient Palatial Economies of Mesopotamia and Egypt. <https://hal.science/hal-02274856v1/document>
34. U.S. Department of State Bureau of International Narcotics and Law Enforcement Affairs. (2021). *International Narcotics Control Strategy Report*, Volume II, Money Laundering. https://www.state.gov/wp-content/uploads/2021/02/21-00620-INLSR-Vol2_Report-FINAL.pdf
35. U.S. Department of Commerce. (2022). The Trade Finance Guide: A Quick Reference for U.S. Exporters. https://www.trade.gov/sites/default/files/2022-07/Trade_Finance_Guide_2022.pdf
36. Uyan, O. (2017). BARTER SYSTEM AS AN INNOVATIVE AND ALTERNATIVE FINANCIAL AND TRADE MODEL DURING THE PERIODS OF ECONOMIC CRISIS AND RECESSION AND ITS IMPORTANCE FOR BUSINESSES. *PressAcademia Procedia*, 4 (1), 340-348. DOI: 10.17261/Pressacademia.2017.553 (<https://dergipark.org.tr/en/pub/pap/article/371522>)
37. Yalçınkaya, A., Tuglu, D. (2021). Economy Policy of Iran Against Financial Sanctions. *Strategic Public Management Journal*, 7 (14), 1-12. DOI: 10.25069/spmj.927779
38. Zare, S., Ismaili Atoui, S. (2016). International risk management modeling in Islamic Republic of Iran banking according to the national security components of the Islamic Republic and sanctions conditions. *Scientific Journal of Security Horizons*, 7(25), 213-245. **(In Persian)**

39. Zare Ghajari, F., Ghaemmaghami, A. (2013). International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation. Tehran: Tash Publications. **(In Persian)**
40. Zdanowicz, J. (2009). Trade-Based Money Laundering and Terrorist Financing. *Review of Law & Economics*, 5(2), 855-878. DOI: 10.2202/1555-5879.1419

